Valtion erityisavustus varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistäviin toimenpiteisiin

Taustaa

Opetus- ja kulttuuriministeriön toimialalla on jaettu erityisavustuksia koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseen jo useiden hallituskausien ajan. Varhaiskasvatus on tullut mukaan tasa-arvorahoituksen piiriin ensimmäistä kertaa vuonna 2018. Koulutuksellisen tasa-arvon määräraha vakiinnutettiin 1.1.2023 alkaen pysyväksi osaksi valtionavustusjärjestelmää siten, että opetus- ja kulttuuritoimen rahoituslakiin lisättiin säännös koulutuksellisen tasa-arvon valtionavustuksesta.[1] Säädösmuutoksen myötä avustusta voidaan myöntää neljäksi vuodeksi kerrallaan. Avustuksen myöntämisperusteista ja käyttökohteista on säädetty valtioneuvoston asetuksella erityisavustuksesta varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen koulutuksellista tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistäviin toimenpiteisiin.[2]

Säädösmuutoksen tavoitteena on ollut tukea päiväkoteja ja kouluja pitkäjänteisemmin ja ennakoitavammin sekä vahvistaa toteutettavien toimenpiteiden vaikuttavuutta sekä paikallisella että valtakunnallisella tasolla. Nelivuotisella avustuksella tuetaan pitkäjänteisempää henkilöstöpolitiikkaa ja vahvistetaan avustuksella palkattavan henkilökunnan pysyvyyttä ja saatavuutta. Samalla hakuprosessiin liittyvä työmäärä vähenee sekä hakijan että myöntäjän osalta.

Kuluvalla hallituskaudella myönnetyt määrärahat

Vuosina 2024–2026 määrärahan suuruus on vuositasolla vakiinnutettu noin 50 miljoonaan euron tasolle. Valtionavustusta myönnettiin keväällä 2024 yhteensä noin 145,7 miljoonaa euroa käytettäväksi vuosina 2024–2027. Avustusta myönnettiin 280:lle varhaiskasvatuksen ja/tai opetuksen järjestäjälle vuoden 2024 osalta noin 48,6 miljoonaa euroa. Myönteisen päätöksen saaneille on maksettu vuosina 2025 ja 2026 samansuuruinen summa.

Avustuksen käyttökohteet ja kriteerit

Valtionavustusta käytetään varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen kasvatus- ja opetushenkilöstön palkkaamiseen tai näihin rinnastettaviin ostopalvelukustannuksiin. Valtionavustuksella tuetaan haasteellisilla toiminta-alueilla toimivien päiväkotien ja koulujen toimintaedellytyksiä. Avustusta on mahdollista käyttää esi- ja perusopetuksessa opettajien palkkaamiseen samanaikaisopettajuuteen, ryhmien jakamiseen tai jakotunteihin sekä avustajien palkkaamiseen. Varhaiskasvatuksessa avustusta voi käyttää lisähenkilöstön palkkaamiseen lapsiryhmiin suhdelukujen pienentämiseksi, jolloin palkattava henkilö voi olla varhaiskasvatuksen opettaja, varhaiskasvatuksen sosionomi tai lastenhoitaja, varhaiskasvatuksen erityisopettajan palkkaamiseen sekä avustajien palkkaamiseen lapsiryhmiin, joissa on tukea tarvitsevia lapsia.

Avustusta myönnetään seuraavien koulujen ja päiväkotien toiminta-alueita kuvaavien indikaattoreiden perusteella:

- 30—54-vuotiaiden vain perusasteen suorittaneiden osuus ikäluokasta
- työttömyysaste
- vieraskielisen väestön osuus

Koulukohtaisen tuen suuruuteen vaikuttaa lisäksi koulujen vuosiluokkien 1—9 oppilasmäärä. Varhaiskasvatuksen avustuksen määräytymiseen vaikuttaa lisäksi maksuttoman varhaiskasvatuksen piirissä

[1] HE 55/2022 vp, https://www2.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_55+2022.aspx
[2] https://www.edilex.fi/lainsaadanto/20220948

perheen tulojen perusteella olevien lasten määrä. Avustus kohdennetaan kouluille ja päiväkodeille, joiden toiminta-alueella ylittyy vähintään yksi kolmen indikaattorin kansallisesta keskiarvosta.

Avustuksen alueellinen jakautuminen

Vuonna 2024 toteutettu avustushaku koski kuntia ja kuntayhtymiä sekä yksityisiä yhteisöjä, joilla on perusopetuksen järjestämislupa. Kunta on voinut sisällyttää sen alueella toimivan yliopiston harjoittelukoulun ja/tai yksityiset varhaiskasvatuksen palveluntuottajat hakemukseensa.

Avustusta vuosille 2024–2027 myönnettiin 280:lle varhaiskasvatuksen ja/tai opetuksen järjestäjälle, joista 246 oli kuntia ja 34 yksityisiä perusopetuksen järjestäjiä. Kunnille myönnettyjen avustusten jakaantuminen maakunnittain kuvataan seuraavassa taulukossa.

Maakunta	Kuntia yhteensä	Avustusta saaneet kunnat	%-osuus alueen kunnista
Uusimaa	26	24	**92 %**
Varsinais-Suomi	27	16	**59 %**
Pirkanmaa	23	16	**70 %**
Pohjanmaa	14	11	**79 %**
Pohjois-Pohjanmaa	30	23	**77 %**
Keski-Suomi	22	19	**86 %**
Etelä-Pohjanmaa	18	14	**78 %**
Pohjois-Savo	19	17	**89 %**
Kanta-Häme	11	10	**91 %**
Pohjois-Karjala	13	13	**100 %**
Satakunta	16	15	**94 %**
Päijät-Häme	10	10	**100 %**
Etelä-Karjala	9	9	**100 %**
Kymenlaakso	6	6	**100 %**
Etelä-Savo	12	12	**100 %**
Lappi	21	18	**86 %**
Kainuu	8	8	**100 %**
Keski-Pohjanmaa	8	5	**63 %**
Yhteensä	**293**	**246**	**84 %**

Valtionavustuksen vaikuttavuustutkimus

Avustuksen lainsäädäntöön vakiinnuttamisen myötä OKM on sitoutunut seuramaan avustusten vaikuttavuutta sekä toiminnan vaikuttavuuden että hallinnollisen kehittämisen kannalta. Myös eduskunnan sivistysvaliokunta piti hallituksen esitystä koskevassa mietinnössään tärkeänä uudistuksen vaikuttavuuden seurantaa ja arviointia muun muassa avustuksen myöntökriteereiden toimivuuden selvittämiseksi ja tarvittaessa niiden edelleen kehittämiseksi.[3]

Vuonna 2024 käynnistyi opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamana tutkimushanke varhaiskasvatuksen, esi- ja perusopetuksen tasa-arvoavustusten käytöstä ja vaikuttavuudesta. Hanketta toteuttaa Tampereen yliopiston johtama ryhmittymä, johon kuuluvat Itä-Suomen yliopisto, Turun yliopisto, Työn ja talouden tutkimus LABORE ja Valtion taloudellinen tutkimuskeskus VATT. Hankkeella kerätään tietoa avustuksen

[3] https://www.eduskunta.fi/pdf/SiVM+5/2022

käytöstä ja kohdentumisesta, myöntökriteereiden toimivuudesta ja kehittämistarpeista, vaikuttavuudesta sekä hallinnoinnista ja hallinnollisten prosessien kehittämistarpeista. Hankkeen väliraportti julkaistaan loppuvuodesta 2026 ja loppuraportti vuonna 2028.[4]

[4] https://www.researchreal.fi/projekti/tar-hanke